

Ekonomická literatura

NEZBOŽŇUJME ZLATO!

Renáta Madzinová, Vysoká škola medzinárodného podnikania Prešov; Milan Žák, Centrum ekonomických studií, Vysoká škola ekonomie a managementu, Praha

---

Zbyněk Revenda. Peníze a zlato

Praha : Management Press, s.r.o., 2010. 256 stran, ISBN 978-80-7261-214-7.

Základním neodborným rysem knihy Zbyňka Revendy je pocit, že je to kniha pro potěšení. Pro vnímavého čtenáře znalého základních principů ekonomie je potěšením sledovat, s jakým potěšením se autor popisovanou problematikou zabývá. Fakt, že z rukou vysoce kvalifikovaného a kvalitního pedagoga vychází kniha vysoce odborná, která však není učebnicí, prostě potěší. A to i přes zjevnou angažovanost autora, který ač v úvodu konstatuje, že „přesně předvídat lze pouze minulost“, se vědomé předpovědi nejen dopouští, ale vlastně si ji nepřímou dávkou jako nevyslovené motto své knihy: „Zlato se do dominantní peněžní role, ať již v podobě krytí peněz či směnitelnosti, nevrátí“. Pokud chcete s tímto proroctvím diskutovat, ponořte se do textu knihy PENÍZE A ZLATO – po jejím přečtení Vás totiž čeká úkol vskutku nelehký. Autor svůj názor obhájí vědecky fundovaně, čtivě a srozumitelně, navíc „umí psát“ a dokáže své názory vyargumentovat, někdy snad až příliš sebevědomě a ironicky.

Autor, který uvádí předmluvu ke své knize provokujícím bonmotem zaměřujícím

nápis na amerických bankovkách „In God We Trust“ za „In Gold We Trust“ (na což reagujeme názvem této recenze), si na začátku publikace stanovuje cíle, jež se týkají především zlatého krytí měny. I když v textu uvádí, že publikace je určena široké veřejnosti, cílovou skupinou je především široká ekonomická veřejnost. Kniha je svým obsahem a hlubokým přesvědčením autora o předkládaných názorech určena všem čtenářům, které zajímá pohled na měnu a její (ne)krytí zlatem. Nosnou myšlenkou publikace je uvést důvody, pro které není možný návrat ke krytí peněz zlatem ani jinými podobnými aktivy. Na podporu své argumentace využívá množství příkladů z praxe, statistických údajů a tabulek, z nichž přibližně jedna čtvrtina (12 ze 45) nese jen jeho autorství. Jednotlivé kapitoly knihy jsou uspořádány přehledně, a logicky na sebe navazují. Autor v druhé polovině knihy vysvětluje a objasňuje část otázek, které v první více popisné části knihy nastoluje.

Kniha Peníze a zlato je rozdělena do deseti kapitol. Po úvodních poznámkách,

kde autor jasně vysvětluje pojmy, které v publikaci využívá, následuje první kapitola s názvem *Peníze, zlato a bankovní systém* věnovaná definici peněz, jejich funkcím a bankovní soustavě. Výstižně a jasně popisuje pojem emise peněz a rozděluje ji na emisi fyzických peněz, které má pod kontrolou centrální banka, a v případě vydávání peněz do oběhu v jiné než fyzické podobě (nejčastěji ve formě bezhotovostních peněz) toto monopolní postavení centrální banka ztrácí. Do oběhu se dostávají peníze vydané obchodními bankami, které pro tuto emisi využívají především multiplikátor bankovních peněz.

Druhá kapitola má název *Peníze a ekonomický růst*. Její hlavní myšlenkou je otázka, zda existuje ekonomický růst bez toho, aby se zvyšoval objem peněz v oběhu. Při analýze problému vychází autor z mírně upravené Fisherovy rovnice směny a argumentuje: pokud předpokládáme, že „důchodová rychlost oběhu peněz má své horní limity“, pak je rychlost oběhu peněz veličina, která není pro reálný ekonomický růst relevantní. Nelze ji tedy považovat za proměnnou, pomocí níž by ekonomika rostla. Důležitou proměnnou je objem produkce. Díky technickému a technologickému vývoji se objem produkce zvyšuje. Pro zachování rovnice směny je důležité, aby rostoucímu objemu produkce odpovídalo i rostoucí množství peněz. Při jejich krytí zlatem to však není možné. Tuto nemožnost dokládá autor historickými příklady.

Ve třetí kapitole s názvem *Historie peněz* autor rozebírá a na příkladech ukazuje, že k inflaci a padělání peněz může dojít i při jejich plném krytí. To se následně projeví na růstu cenové hladiny a na postupném vytlačování plně krytých peněz nekrytými penězi. Přejít od plně krytých peněz k neplnohodnotným penězům trval určitý čas a procházel několika fázemi. Od vydávání směn, přes bankovky emitované jako skladové listy až

po emisi výhradně neplnohodnotných peněz. Důležitým důvodem pro přechod na zlatem nekryté peníze je, podle autora, tvrzení, že „při plném krytí emitovaných bankovek zlatem je výrazně omezena možnost bank poskytovat úvěry“. Zvýšený tlak na bankovní úvěry, jakož i snaha bank těžit ze své činnosti, vedly banky k emisi nekrytých nebo jen částečně krytých bankovek. Při jejich zpětném odkupu od majitelů se dostávaly však do problémů, což mohlo vést i k jejich krachu.

Historickými změnami ve formách peněz se zabývá kapitola 4. *Peněžní standardy*. Autor rozebírá standard zlaté mince, zlatého slitku, zlaté rezervy a zlaté měny. Odpověď na otázku, zda by mohl být standardním deflační vývoj ekonomiky při krytí peněz zlatem, řeší v závěrečných kapitolách knihy. Vnímavý čtenář si odpověď může domyslet již v průběhu čtení publikace na základě logického uvažování autora. Součástí čtvrté kapitoly je i stručné shrnutí problémů spojených s bimetalismem, či dokonce trimetalismem. Poslední strany kapitoly jsou věnovány zlatému věku zlatého standardu. „Zlatý standard má podobu určité kombinace standardu zlaté mince a směnitelnosti papírových peněz za zlato. To znamená, že množství papírových peněz v oběhu nemuselo být plně kryto ve výši 100% zlatem“. Období od poloviny 19. století do první světové války je považováno za období převážně spojené s nebývalou ekonomickou prosperitou. Autor uvádí důvody, které umožnily tento ekonomický růst při zlatém standardu, a některé příklady zemí, ve kterých zlatý standard existoval, jakož i to, proč a kdy skončil.

Zatímco první čtyři kapitoly byly spíše popisnými a řešily problematiku historického vývoje peněz krytých zlatem, v dalších kapitolách se autor věnuje důvodům, pro které není možný návrat ke krytí peněz zlatem ani jinými podobnými aktivy. Od páté

kapitoly s názvem *Zlatá nespravedlnost* autor uvádí argumenty proti metalismu. Zlatá nespravedlnost se projevuje v nedostupnosti některých zemí k nalezištím zlata, případně k rostoucím nákladům na jeho těžbu. Nespravedlnost se projevuje i v tom, že zlato není určeno pouze na krytí peněz, ale má své uplatnění i v jiných odvětvích. Autor se ptá, jak banky získají zlato, které je momentálně v soukromých rukou, do svých trezorů, stejně si klade i otázku, jak zajistí, aby těžební společnosti prodávaly vytěžené zlato výhradně bankám a nikoli na jiné účely. Připomíná, že jako alternativa ke zlatu by mohly sloužit i jiné drahé kovy (stříbro, platina, palladium) nebo jiné komodity (diamanty, kakaové boby, ropa). Ani jedna z těchto komodit však není nejlepším prostředkem na dlouhodobé krytí peněz. Zároveň dochází k závěru, že zlaté krytí by bylo možné pouze na celém světě plošně, současně, najednou. Určitě ne v jedné, izolované zemi. Pro tuto zemi by to byl počátek jejího konce. „Kdyby se o to (o zlaté krytí – *poznámka autorů*) pokusili jen v jedné zemi, zatímco v jiných zemích by pokračovaly nekryté emise, první země by ztratila konkurenční schopnost, a to na rozdíl od historie již velmi rychle. Je omylem se domnívat, že plně kryté a za zlato směnitelné peníze by vedly k vytlačení nekrytých a nesměnitelných peněz“.

V šesté kapitole s názvem *Zlato, banky, množství peněz v oběhu a ceny* se autor zabývá problematikou zásob zlata. Uvádí tabulky nejen s přehledem zásob zlata celkem, ale i těch, které jsou uloženy v centrálních bankách. Na základě propočtů uvádí, jak by se vyvíjelo krytí peněz zlatem. Tedy kolik zlata by obsahovaly jednotlivé národní měny při současných zásobách zlata. Na tomto základě vyčísľuje vzájemné směnné kurzy mezi

jednotlivými měnami. V této kapitole se plně začínají projevovat cíle knihy – uvádění důvodů pro nereálnost výměny zlatem nekrytých peněz za peníze kryté zlatem. V závěru kapitoly shrnuje argumenty, které je třeba zachovat pro to, aby bylo možné pokrývat celou peněžní soustavu zlatem.

V kapitole 7. *Vývoj cenové hladiny* se po úvodu, ve kterém jsou vysvětleny pojmy inflace a deflace, pouští autor do zkoumání, jak by se vyvíjela cenová hladina při zlatém krytí. V podstatě už v první části knihy autor uvádí, že dlouhodobý ekonomický růst země je spojen především s růstem cenové hladiny, tedy s určitou mírou inflace. Při plném zlatém krytí peněz je vysoký předpoklad toho, že rostoucí množství zboží a služeb musí být spojeno s poklesem cenové hladiny. Deflační vývoj v zemi může vyústit až v deflační spirálu, která je pro ekonomiku velmi nebezpečná. V každém případě to nezaručuje ekonomický růst, spíše stagnaci nebo dokonce hospodářský pokles. Deflační vývoj je rovněž spojen s přerozdělovacím efektem, jehož následky na ekonomiku jsou mnohem ničivější než následky inflace. Deflace se negativně projevuje v poklesu úvěrové aktivity bank, odkladu spotřeby, poklesu důchodové rychlosti oběhu peněz, poklesu cen aktiv na kapitálových trzích a v poklesu zisků a růstu ztrát podniků. „Deflační tendence jdou ruku v ruce s reálným ekonomickým propadem a důsledky v podobě růstu nezaměstnanosti, vážných problémů bank a nebankovních firem a obecné nejistoty dalšího vývoje.“ Za mírnější variantu krytých peněz je považováno svobodné bankovníctví. Jeho podstata spočívá v tom, že peníze nemusí být kryté výhradně zlatem, ale i jinými vhodnými komoditami, které určí trh.

Právě svobodné bankovníctví a jeho nemožnost realizace v praxi je náplní 8. kapitoly s názvem *Svobodné bankovníctví*. Pokud

by začaly bankovky vydávat různé subjekty, na trhu by, podle autora, vznikl chaos. Ten spočívá zejména v nepřehlednosti množství bankovek vydávaných různými bankovními i nebankovními subjekty. Problémem by se staly různé směnné kurzy mezi nimi, ale i existence bezhotovostních peněz a způsob, jakými by se pomocí nich platilo. Autor uvádí kromě argumentů proti vydávání krytých bankovek i důvody pro zavedení regulačního úřadu, který by reguloval a dohlížel na činnost bankovních a nebankovních institucí emitujících peníze. Jelikož by nemohlo jít o státní subjekt, bylo by těchto subjektů více, čímž by se zřejmě vytvořila síť regulačních a dozorčích orgánů. Kapitola obsahuje i historické příklady existence svobodného bankovníctví ve světě.

Svět podle metalistů – to je název předposlední, deváté kapitoly. Znamená to svět, kde by byly peníze plně kryty zlatem. Na trhu by nebyl nedostatek zlata. Zlato by sloužilo pouze ke krytí peněz a nikdo by neměl zájem využívat zlato na jiné účely. Každý na trhu by měl rovný přístup k informacím, nikdo z účastníků trhu by neměl zájem na tom, aby oklamal své zákazníky vydáváním například jen částečně krytých peněz. Na vyrovnání platební bilance se využívá zlato a není problém s jeho převozem ani ochranou. Když na základě takových příkladů uvede autor čtenáře do kapitoly, pak začíná zdůvodňovat, proč je takový svět metalistů vyslovenou fikcí. Kromě problémů s nedostatkem zlata existují i problémy například s časovým nesouladem mezi výrobou a prodejem. Argumentace vyúsťuje do preference plateb méně kvalitními penězi a do držby kvalitních peněz. Na tento závěr se nabalují další důsledky, které nakonec vedou k tomu, že se v oběhu začnou upřednostňovat zlatem nekryté peníze.

Poslední, desátou kapitolu nazvanou *Perspektiva zlata* věnuje autor budoucnosti zlata. I když je více než jasné, že zlato jakožto prostředek ke krytí peněz nemá v budoucnu perspektivu, jsou uvedeny příklady zemí, v nichž se emitují „vlastní hotovostní peníze (nekryté zlatem)“ různých lokálních emitentů. Obvykle se emitují v zemích, které mají ekonomické problémy. Často je jejich platnost územně, institucionálně nebo časově omezena. Stěžejním textem této kapitoly je subkapitola 10.2. *Zlatý systém – základní otázky a odpovědi*, kde autor uvádí 16 otázek týkajících se zlatého krytí peněz a 16 odpovědí, proč to není možné. Diskuse k obnovení svobodného bankovníctví a další náměty pak kapitolu uzavírají.

Co říci závěrem? V první řadě je nutno konstatovat, že Zbyněk Revenda umí psát a to velmi hezky, pro čtenáře přitažlivě, logicky. Za druhé, je to autor vysoce odborně erudovaný, s názorem, který umí nejen vysvětlit, ale i obhájit. Jeho obhajoba je vědecky fundovaná a vyargumentovaná a není divu, že někdy s despektem a zejména ironií až sarkasmem pohlíží na názory odlišné, z jeho pohledu spekulativní. Zde se nabízí otázka, zda v takto vysoce odborné, ale i popularizační publikaci lze právě takový styl považovat za nedostatek, ale to ať posoudí čtenář sám. V každém případě je text knihy výzvou pro zastánce odlišných názorů, pro které však bude velmi obtížná protiargumentace, neboť text svou kvalitou a argumentací posouvá celou debatu, zjednodušeně řečeno mezi metalisty a nominalisty, na kvalitativně výrazně vyšší úroveň. Jako výzva k diskusi to však pochoitelně je, trhliny v argumentaci ať si vnímavý čtenář laskavě hledá sám. K pozitivnímu hodnocení je možno přidat i užasnou orientaci v historii a obdivuhodnost širě pohledu na sledovanou problematiku. ■